Vol 4 Issue 12 Jan 2015

ISSN No : 2230-7850

International Multidisciplinary Research Journal

Indian Streams Research Journal

Executive Editor
Ashok Yakkaldevi

Editor-in-Chief
H.N.Jagtap

Welcome to ISRJ

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2230-7850**

Indian Streams Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board.Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

International Advisory Board

Flávio de São Pedro Filho
Federal University of Rondonia, Brazil

Kamani Perera
Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania

Mohammad Hailat
Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

George - Calin SERITAN
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, Iasi

Hasan Baktir
English Language and Literature Department, Kayseri

Ghayoor Abbas Chotana
Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Ilie Pintea,
Spiru Haret University, Romania

Xiaohua Yang
PhD, USA

......More

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur University,Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)

Iresh Swami
Ex - VC. Solapur University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

S.Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

Sonal Singh,
Vikram University, Ujjain

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

R. R. Yalikar
Director Managment Institute, Solapur

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

S.KANNAN
Annamalai University,TN

Satish Kumar Kalhotra
Maulana Azad National Urdu University

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.isrj.org

Indian Streams Research Journal
ISSN 2230-7850
Impact Factor : 3.1560(UIF)
Volume-4 | Issue-12 | Jan-2015
Available online at www.isrj.org

शेतकरी संघटना एक आर्थिक चळवळ

वंदना देशमुख

श्री.शिवाजी कला वाणिज्य महाविदयालय अमरावती.

सांराश :-गरिबीचे तत्वज्ञान हा ज्याच्या त्याच्या तोडचा विषय झालेला असला तरी स्वांतत्रोत्तर काळातही दारिद्रयाने, बेरोजगारीने, झूंडशाहीने नूसता कहर माजवला आहे. ग्रामकेंद्री व्यवस्था, ग्रामउद्योगास प्राधान्य याचा केंव्हाच विसर पडलेला असून षासनयंत्रणा उद्योजकाच्या फायदयाची असल्यामूळे शेती, गावपंचायत याबद्दल कायमच उदासीन धोरण स्विकारल्यामूळे आज गावगाडयाची अवस्था अतिशय दयनीय झाली आहे. हयाची पाळेमूळे शोधून एक नविन विचारप्रवाह शरद जोशी यांनी मांडला. शासनाने आखलेली अंदाजपत्रकीय धोरण गावाला रसातळाला नेत आहे हे निक्षून सांगितले. यातून सावरण्यासाठी गॅट कराराचे त्यांनी स्वागत केले.

प्रस्तावना :

शोषित गुलाम भारत विरूध्द वसाहतवादी इंडिया ही संकल्पना उत्पादन खर्चावर आधारीत भावाचे अर्थशास्त्र मांडून सांगितली. गॅटच्या निमीत्ताने सरकारी, सहकारी व्यापारात खरीदारांच्या कचाटयात सापडेला भारतीय शेतकरी आता हया करारामध्ये स्वतःच्या मालाचा स्वतःच विक्रेता होऊ शकणार म्हणून हया व्यवस्थेत सामील होण्यासाठी त्यांनी चतुरंग शेती, सीता शेतीची कल्पना सांगीतली नैसर्गिक परिस्थीतीशी सुसंगती साधने व रासायनिक खंताचा भरमसाठ वापर आटोक्यात आणने हे प्रमूख उदिष्ट डोळयासमोर ठेवून माजघर शेतीत आपल्या उत्पादनाची जागेवरच प्रतवारी लावून त्याप्रमाणे किमती निश्चित करा असे आव्हाहन शेतकऱ्याला केले. व्यापारी शेती, माजघर निर्यात शेती हयातून असा विचार देण्यात आला की आता शेतकरी खुल्या अर्थव्यवस्थेच्या संदर्भात शेतक.यांच्या उद्योजकांच्या आणि पर्यायाने देशाच्या अर्थिक स्वातंत्र्यासाठी हातभार लावणार, मात्र शेती आणि शेतकऱ्यांचे दुर्दैव असे की हया आर्थिक उदारीकरणाच्या कालखंडात देखील नैसर्गिक बाजार नियंमाचे कुठलेच फायदे शेती व्यवसायात मिळू दिल्या गेले नाहीत.

उदि्दष्टे – १ शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येचे संदर्भ शोधणे व त्याची कारणमिमांसा करूण चिकीत्सा करणे.
२ शरद जोशीनी दिलेल्या विचारामुळे शेती क्षेत्रातील बदल अभ्यासणे.
३ मालथसचा सिंध्दान्त आजच्या परिस्थितीत तपासून पाहणे.

गृहिततत्व – आजच्या उदास ग्रामीण परिस्थितीस इतर नैसर्गिक कारणांपेक्षा शासकीय धोरण जबाबदार आहे.
वास्तविक शेती मालाला निदान उत्पादनखर्चाइतका रास्त भाव मिळाला पाहीजे. हया संदर्भात शासनाचे विचार, धोरण आणि तत्वज्ञान काय आहे हया संदर्भात विचार होण्याच्या दृष्टीने शेतकरी संघटना विचार प्रणाली समोर आली होती. माजघर शेतीच्या निमीत्याने बाजारपेठेत शेतकयांना उत्पादनाचे स्वातंत्र्य मिळेल तसेच त्यांना बाजारपेठेतही स्वातंत्र्य मिळेल ही त्यांची मूळ विचार धारणा होती. ज्यामूळे देश अन्नधान्याच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण होवून तो हया दारिद्रयातून डोके वर काढील, त्यातून थोडी उसंत मिळेल आज देश अन्नधान्याचा बाबतीत स्वंयमपूर्ण झाला. आज शेतीच्या जमिनीची क्षेत्रफळात काहीही बदल झाला नाही उलट शेती करणायांचे प्रमाण, शेतीवर अवलंबिताचे प्रमाण कमी झाले. लागवडीखालील जमिनीचे प्रमाणही कमी झाले. हयाउलट लोकसंख्या मात्र कित्येक पटीने वाढली. तरिही धान्याची कोठारे तूडूंब भरलेली आहेत. हयाच्या अर्थ मोजक्या क्षेत्रफळात तंत्रज्ञानाने घडवून आणलेला हा चत्मकार आहे. क्षेत्रफळात वाढ होण शक्य नाही लोकसंख्या मात्र प्रंचड गतीने वाढत आहे. मालथसचा सिंध्दान्त हया ठिकाणी लागु होत नाही मालथसचा सिध्दांत सांगतो, ''पृथ्वीवरील एकुण जमीन मर्यादीत आहे. तिच्यात वाढ होणे शक्य नाही लोकसंख्या मात्र प्रचंड गतीने

वाढत आहे. त्यामुळे लोकांची अन्नान्न दशा होईल. रोगराई, आजार, युध्दे यांनी सर्व मानवसंस्कृती ग्रासली जाईल.'' आज हयाउलट परिस्थिती दिसते. मालथसची इथे हार झाली.

शेतीमध्ये जमिनी पेक्षा तंत्रज्ञान महत्वाचे आहे. हयाचा विचार मालथसने केला नसावा तंत्रज्ञानामध्ये मनुष्याची संशोधकता आणि प्रतिभा हयांचे महत्त्व आहे. हे शेतकऱ्यांना सांगण्याचा प्रयत्न शरद जोशीनी केला, '' गुणाकार करणाऱ्यांचे शोषण, होते. मग ते शेतकरी असो, स्त्रि असो, वा पशू. उत्पादनाचे अंकगणितीय श्रेणीने वाढ करणाऱ्यांच्या शोषणाला फारसा वाव राहत नाही. कामगार जरी उत्पादन वस्तूत वाढवत असले तरी ती केवळ अंकगणितीचे वाढ असल्यामुळे त्यांच्या शोषणाची शक्यता इतिहासात नाही अशी मांडणी करून शेतीत तंत्रज्ञानाचे योगदानच शेतकऱ्यांना तारू शकते असेही त्यानी सांगितले. आज शासन शेतकऱ्याला उत्पादन खर्चावर आधारीत भाव देण्यास तयार नाही पण शेतीत आधूनिक तंत्रज्ञान वापरून, एका दाण्याचे लाखो दाणे करून शेती फायदयाची करा ही मानसिकता शासनाची आहे. म्हणजेच अधिक श्रम करून शेतीतील गुणाकार वाढवा. थोडक्यात श्रम वाढवा पण त्यांचे मोल मिळणार नाही. म्हणजे हया व्यवस्थेतही शेतकरी शेवटी शोषणाचे बळीच ठरणार ही काळया दगडावरची रेघ आहे.

प्रगत तंत्रज्ञानाच्या, अधिक श्रमाच्या 'सिता शेतीत' 'माजघर शेतीत' आणि तांत्रिक शेतीवर भर हा शरद जोशीचा विचार यामध्ये दिसतो. शेतकऱ्याच्या श्रमाला न्याय मिळणार नाही हे शासनाचे धोरण.त्यात वापरण्यात येणाऱ्या तंत्रज्ञानाला शेतीमालाचे भाव स्थिर ठेवले तरी आपोआपच शेतकऱ्याला न्याय दिला जाणार त्यासाठी शासनाला वेगळी तरतूद करावी लागणार नाही. हे सुधारीत तंत्रज्ञान शेतकऱ्यांनी शेतीत घातल्यानंतर जसे त्याच्या श्रमाचे मूल्य, व्यवस्थापणाचे मूल्य शेतीमालाचे भाव ठरवितांना कृषी मूल्य आयोगाने गृहीत धरले नाही तसेच आधूनिक तंत्रज्ञानाचे मूल्य सुध्दा धरल्या जाणार नाही. हेच अघोरी धोरण आज ही राबवल्या जात आहे, म्हणून आत्महत्या वाढत आहे.

अन्यथा यवतमाळ सारख्या विशिष्ट भौगोलिक रचना, उच्च प्रतिची जमीन, पावसाची अनुकूलता, एकेकाळी मोठा असणारा शेत जमिनीची आकार हया ठिकाणी विदर्भातील सर्वाधिक आत्महत्या वाढलेल्या आहेत खरेतर त्या नंदुरबार, बीड, तुळजापूर, लातूर हया ठिकाणी अधिक व्हायला हव्या होत्या पण तसे न घडता संपन्न निसर्गाचे वरदान लाभलेल्या विदर्भात आज त्या अधिक घडत आहेत त्याचे कारण इथल्या शेतकऱ्यांत दारिद्रयात खितपत पडून राहण्यासारख्या प्रतिकुल परिस्थिती फारशी संघर्ष करण्याची सवय नाही संपन्नतेतून शेवटी आलेली विषन्नता आत्महत्येस प्रवृत्त करते हेच म्हणावे लागते.

शेती मालाला सध्या मिळत असलेल्या किमंतीत केवळ चालु खर्च जेमतेम भरून निघतो पण भाडंवली खर्च अजिबात भरून निघत नाही. त्यामुळे तो भांडवल खाऊन जगतो. उत्पादन खर्च काढण्याची कृषी मुल्य आयोगाच्या चुकीच्या पध्दतीमुळे शेतकरी नागवला जात आहे. हा विचार त्यांनी प्रामुख्याने मांडला त्यासाठी शेतीमालाचा उत्पादन खर्च सरासरी ने काढून चालणार नाही. तो कृत्रिम नमूना पध्दतीने काढला पाहिजे. हा विचार वेळोवेळी शासनाला पटवून दिला अन्यथा एक हजार रूपयांचा माल आणून पाचशे रूपयांना विकणाऱ्या वाण्यासारखी त्याची परिस्थती होईल असा ईशाराही त्यांनी दिला.

उत्पादन खर्चावर आधारीत भाव मिळू नये अशी व्यवस्था राबवली जात असल्यामुळे सुलतानी संकट कमी पडते की काय, म्हणुन शेतकऱ्यांना ज्या अस्मानी संकटाना तोंड दयावे लागते. त्याची भरपाई कृषी मुल्य आयोगात धरल्या जात नाही पावसाचा अनिश्चित पणा, आणि हंगामी पणा, रोगराई, खराब बियाणे त्याशिवाय साठवणुकीची अपूरी सोय, खरेदी विक्री मध्ये होणारे शोषण, गावात मजूरांची कमतरता, मजूरीचे दर, पडलेले शेतमालाचे भाव, निर्यातीस बंदी थोडक्यात इंद्रजीत भालेराव म्हणतात त्याप्रमाणे '' पेरल तर उगवत नाही, उगवल तर पिकत नाही पिकलं तर विकत नाही विकलं तर भाव येत नाही भाव आला तर कर्ज फिटत नाही. कर्ज फिटल तर खायला काही शिल्लक राहत नाही'' अशी अवस्था. हया परिस्थतीचे कारण शासनाचे लिखीत धोरण आहे. आणि त्यासाठी त्यांनी जे पुरावे दिले आहेत ते डोळयात अजंण घलणारे आहे.

१) १९५१ साली पहिल्या पंचवार्षिक योजनेचा मसूदा तयार केला गेला तेव्हा असा विचार मांडण्यात आला हया देशाचा विकास व्हायच्या असेल तर शेतीचे उत्पादन वाढविले पाहीजे आणि शेतमाल्याचा किंमती योग्य अशा खालच्या पातळीवर स्थिर ठेवल्या पाहीजे.

२) दुसऱ्या पंचवार्षिक योजनेतील पंडित नेहरू हयांचा स्वतःचा उतारा '' जर का हया देशामध्ये उद्योग धंदाची वाढ व्हायची असेल तर शेतीचे उत्पादन वाढवून तो माल स्वस्तात स्वस्त मिळविता आला पाहिजे.''

३) चवथ्या पंचवार्षिक योजनेत शेतमालाच्या किमती ठरविण्यासाठी जी समिती नेमली त्या समितीचा पान. नं. १५ व १६ वरील उतारा '' शेतकऱ्यांच्या मालाला उत्पादन खर्च भरून निघेल अशी किंमत देणे व्यवहार्थ नाही कारण शेतमालाचा खर्च काढायाचा झाला तर शेतकऱ्यांच्या घरच्या माणसांची मजुरी रोजगाराच्या हिशोबात धरावी लागेल ती जर तशी धरली तर कारखानादारांना कच्चामाल महागात घ्यावा लागेल आणि मग आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठेत स्पर्धा करणे कठीण होईल.''

४) भारत सरकारने ॅज कडे दिलेले कबूली की,'' आम्ही आमच्या शेतकऱ्यांना उणे सबसिडी देतो हे कबूल केलेले आहे. एकधिकार खरेदी योजनेमुळे शेतकऱ्यांच्या नुकसानीचा दर ७२ः एवढा आहे. इतर कुठल्याही देशात उणे सबसिडी हा प्रकारच पहायला मिळत नाही हया उलट उत्पादन खर्चापेक्षा चढया भावाने शेतीमालाची खरेदी केल्या जाते.

अशा पध्दतीने धोरणे राबविल्या जात असतील तर शेतकऱ्याचा उत्पादन खर्च भरून निघूच शकत नाही हे

शासकीय धोरण कित्येक सभा सम्मेलनाच्या निमित्ताने, लिखित साहीत्याच्या रूपाने शेतकऱ्यांपर्यत पोहचविले. शासनानी राबविलेल्या हया चुकीच्या लिखीत साहित्याच्या रुपाने शेतकऱ्यांपर्यत पोहचविले. शासनानी राबविलेल्या हया चुकीच्या लिखील धोरणामुळे शेतकरी कर्जबाजारी झाला असून कर्जमाफीचा प्रश्नच येत नाही. माफी गुन्हेगारांना दिल्या जाते. तेव्हा कर्ज फेडण्याची विज बिले भरण्याचीही गरज नाही हे पुरावा निशी मांडले.

१९७२ रिझर्व बँक ऑफ इंन्डियाने परीपत्रक काढून करनाम रंगराव या शेतकऱ्यांच्या प्रकरणी सर्व बँकांना आदेश दिलेले आहेत की शेती कर्जावर चक्रवाढ व्याज लावता येणार नाही हा मुख्य बचाव मान्य करून शेती कर्जावरील तीमाही, सामाही चक्रवाढ व्याज आकारांनी अवैध आहे हे मान्य केले आर.बी.आयने दिलेले आदेश सर्व बँकांवर बंधनकारक असून बँकानी व्याजाची आकारणी केलेली आहे आर.बी.आय चे आदेश धुडकाविल्यामुळे बँकांनी 'बँकींग रेग्युलेशन अॅक्टच्या' तरतुदी प्रमाणे दंडणीय गुन्हा केलेला आहे. कर्नाटक हायकोर्टाने सुध्दा नमुद केले आहे की, आर.बी.आय च्या आदेशाविरूध्द जावून बँकांनी चक्रवाढ व्याजाची आकारणी केल्यामुळे ती अवैध आहे. १९७२ साली जे परिपत्रक आर.बी. आयने काढले आदेशाविरूध्द बँकानी व्याज आकारणी करून शेतकऱ्यांना आत्महत्येस प्रवृत केले आहे. प्रथमदर्शी शरद जोशीनी कर्ज न भरण्याचे शेतकऱ्यांना दिलेले आदेश शहरी नोकरदार वर्गाला हिशेबाअंती अब्जावधी रक्कम शासनाकडे पडून आहे, जि रक्कम शेतकऱ्यांचे देणे लागते. त्यामुळे निदान कमी व्याजदरात शेतकऱ्यांच्याच जमा असलेल्या रक्कमेतून शेतकऱ्यांना कर्ज मुक्ती दिल्यास आज पर्यंत शासनाने जे अघोरी धोरण राबवून शेतकऱ्यांना आत्महत्येसाठी प्रवृत केले त्या पापकृत्यांची परतफेड होईल, असा विचार शरद जोशींनी शेतकऱ्यांना देऊन मोठा दिलासा दिलेला आहे.

नुकत्याच झालेल्या कृषीमूल्य आयोगाच्या बैठकित ज्या शिफारशी करण्यात आल्या त्यावरूनही कृषीमूल्य आयोगाचे कामकाज आणि हमीभाव ठरविण्याच्या पध्दती कशा सदोष आहेत हे लक्षात येईल. कृषीमूल्य आयोगास सुचविलेल्या शिफारशी हया खालीलप्रमाणे आहेत १शेतकरी शेतामध्ये वर्षभर जो खर्च करतो तसेच एखाद्या कूशल कामगाराप्रमाणे जे व्यवस्थापन करतो त्याच्या १० : रक्कम व्यवस्थापकीय खर्च म्हणून धरण्यात यावी.

२मजूरांची मजूरी जी आज प्रत्यक्षात दिल्या जाते ती, ३जमिनीचे भाडे, बैलाची मजूरी ही तासाप्रमाणे न धरता त्याचे संगोपण वर्षभर करावे लागत असल्यामूळे ही वर्षभरासाठी धरण्यात यावी. अशा कित्येक शिफारशी सुचविल्या गेल्या आहेत. याचा अर्थ कित्येक वर्षापआसून कृषीमूल्य आयोगात हा खर्च धरण्यात आला नव्हता.

खालील आकडेवारीवरून सरकारी धोरण लक्षात यावे. पहिला पंचवार्षिक योजनेत एकूण योजना अंतर्गत व्यय २३७८ कोटी रूपये इतका होता. त्यावेळी कृषी व संबधीत क्षेत्रासाठी फक्त ३५४ रूपये म्हणजे १४.९ टक्के ऐवढा खर्च केल्या गेला. १०व्या पंचवार्षिक योजनेत एकूण योजना अंतर्गत व्यय ३,९८,८९०कोटी रूपये ऐवढा होता त्यावेळी कृषी संबधीत क्षेत्रासाठी २०,६८८ कोटी म्हणजे ५.२ टक्के ऐवढा खर्च कमी झालेला दिसतो.

१ मार्च ३१ डिसेंबर २००१ मध्ये घडून आलेल्या आत्महत्या ४१ होत्या. १ जानेवारी ते ३१ डिसेंबर २००४ मध्ये हा आकडा ४०१ वर पोहचला आहे. वरील आकडेवारीवरून शेतकऱ्यांचा आत्महत्येस शासन जबाबदार आहे. हे लक्षात येते

संदर्भग्रंथ –

१) शेतीव्यवसायावरील अरिष्ठ – शेषराव मोहिते – जनशक्ती वाचक चळवळ औरंगाबाद
२) शेतकरी संघटना विचारप्रणाली – शरद जोशी – जनशक्ती बुक्र अॅन्ड पब्लीकेशन /औरंगाबाद
३) प्रचलीत अर्थव्यवस्थेवर नवाप्रकाश – शरद जोशी – प्रकाशक जनशक्ती वाचक चळवळ /पूणे

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal
For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Book Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- International Scientific Journal Consortium
- OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- Google Scholar
- EBSCO
- DOAJ
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Indian Streams Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.isrj.org